

سیری در سند تحول بنیادین با تاکید بر برنامه‌ی درسی کارآفرینی

ابوبکر مقام دوست

دانشجوی دکتری برنامه ریزی درسی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران

چکیده

دوره‌ی کنونی، دوره‌ی شتاب و سرعت و دگرگونی و تغییرمی باشد. تغییرات عصر حاضر به گونه‌ای است که همه‌ی ابعاد زندگی را تحت تأثیر قرار داده است. از این رو جامعه‌ای درجهت سازگاری با تغییرات و رقابت در سطح جهانی پیشرو خواهد بود که از نیروی انسانی ماهر، متخصص، نوآور، خلاق و خود باور برخوردار باشد و یکی از راه‌های رسیدن به چنین هدفی تربیت افرادی با داشتن روحیه‌ی ابتکار، خلاقیت و کارآفرین می‌باشد که قسمت اعظم تربیت بر دوش مدارس بعنوان یک نهاد تربیتی می‌باشد و لاجرم مدارس نیز به یک برنامه درسی مدون و مناسب جهت رسیدن و تحقق این امر نیازمند است بنابراین در این پژوهش نخست مقدماتی در باب کارآفرینی ذکر شده، سپس به بررسی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش از این حیث که تا چه حد به موضوع کارآفرینی پرداخته شده است و آن مواردی که به کارآفرینی مربوط بوده (عناصر) استخراج شده و در نهایت با توجه به آن، اقدام به تهیه عناصر برنامه درسی کارآفرینی شده است.

واژه‌های کلیدی: کارآفرینی، برنامه درسی کارآفرینی، سند تحول بنیادین، عناصر برنامه درسی

۱- مقدمه

کارآفرینی، واژه‌ای است نو که از معنی کلمه‌اش نمی‌توان به مفهوم واقعی آن پی برد. این واژه در اصل از کلمه فرانسوی به معنای متعهدشدن نشأت گرفته است (احمدپور داریانی، ۱۳۸۰) بنابر تعریف، کارآفرین کسی است که متعهد می‌شود یک فعالیت اقتصادی را سازماندهی، اداره و تقبل نماید. بعضی از دانشمندان نظیر شومپیتر، کارآفرین را مهمترین عامل توسعه اقتصادی دانسته‌اند. کارآفرین یک مدیر صاحب فکر و ابتکار است که همراه با خلاقیت، ریسک‌پذیری، هوش، اندیشه، و وسعت دید، فرصت‌های طلایی می‌آفریند. او قادر است که با نوآوریها تحول ایجاد کند و یک شرکت زیان‌ده را به سوددهی برساند. سیر تکامل فعالان اقتصادی یا کارآفرینان نشان می‌دهد که کارآفرینی در نظریه‌های اقتصادی تبلور یافته و به عنوان عامل اصلی ایجاد ثروت یا موجد ارزش اقتصادی شناخته و از قرن پانزدهم تاکنون در کانون بحث مکاتب مختلف اقتصادی قرار داشته است (همان) تردیدی وجود ندارد که کارآفرینی در شکل‌های مختلف نقش مهمی را در انقلاب صنعتی و تغییرهای سیاسی، اقتصادی و اجتماعی مرتبط با آن داشته است (ماتلی^۱، ۲۰۰۵). برخی از اقتصاد دانان در مورد نقش و جایگاه کارآفرینی در تفکر اقتصاد پیشرفته و اهمیت کارآفرینان در خلق مزیت رقابتی در کشورها تجدید نظر کرده‌اند و کارآفرینی را به عنوان عامل چهارم تولید قرار دادند. کارآفرینی را می‌توان یک فرآیند پویا نامید که شامل آرمان، تحول، دگرگونی و خلاقیت می‌شود. این فرآیند به کاربرد و استفاده نیرو و انگیزه افراد در جهت خلق و اجرای ایده‌های نو و هم چنین راه‌حل‌های کاربردی احتیاج دارد. اجزای اصلی این فرآیند شامل موارد زیر است:

میل به خطرپذیری حساب شده براساس زمان

ارزش خالص یا فرصت شغلی

توانایی تشکیل یک تیم در ارتباط با انجام یک کار پرخطر

داشتن مهارت خلاق در نظم بخشیدن به منابع مورد نیاز

داشتن مهارت اساسی در پی ریزی و طراحی یک طرح منسجم و پایدار شغلی

داشتن چشم اندازی برای یافتن فرصت‌هایی که دیگران نمی‌توانند در یک موقعیت به هم ریخته و پرآشوب دریابند (اسمی، ۱۳۹۳).

۲- کارآفرینی چیست؟

تعریف جوزف شومپیتر^۲ (۱۹۳۴) وی کارآفرینی را موتور محرکه‌ی توسعه اقتصادی می‌داند و از آن تحت عنوان تخریب خلاق یاد می‌کند. این بدان معنی است که کارآفرینی تعادل ایستا را در اقتصاد تخریب می‌کند و تعادل و پویایی را ایجاد می‌کند. وی مفهوم توسعه اقتصادی را شامل: ابداع یک محصول جدید، ابداع روش جدید تولید، گشایش بازار جدید، گشایش منبع جدید مواد خام و اداره کردن سازمان جدید یک صنعت می‌داند (احمدپور، ۱۳۸۰).

تعریف دیوید مک کله لند^۳ (۱۹۹۱) وی نیاز به موفقیت را یک عامل بالقوه در کارآفرینی مطرح کرد. نیاز به موفقیت، نوع خاصی از انگیزه است که شامل یک احساس درونی و قوی نسبت به موفقیت می‌باشد. از نظر او کارآفرینان دارای سه شاخص هستند: فعالیت زیاد، جهت‌گیری نسبت به موفقیت و تعهد نسبت به دیگران (پرداختچی، ۱۳۸۵).

¹ Matley

² Joseph Schumpeter

³ David McClelland

۳- سیرتاریخی مفهوم کارآفرینی

دوره اول (قرون پانزدهم و شانزدهم میلادی): در این دوره به صاحبان پروژه‌های بزرگ که مسئولیت اجرایی این پروژه‌ها همانند ساخت کلیسا، قلعه‌ها، تأسیسات نظامی و ... از سوی دولتهای محلی به آنها واگذار گردید، کارآفرین اطلاق می‌شد، در تعاریف این دوره پذیرش مخاطره، لحاظ نشده است.

دوره دوم (قرن هفده میلادی): این دوره همزمان با شروع انقلاب صنعتی در اروپا بوده و بعد مخاطره پذیری به کارآفرینی اضافه شد، کارآفرین در این دوره شامل افرادی همانند بازرگانان، صنعتگران و دیگر مالکان خصوصی می‌باشد.

دوره سوم (قرون هیجدهم و نوزدهم میلادی): در این دوره کارآفرین فردی است که مخاطره می‌کند و سرمایه مورد نیاز خود را از طریق وام تأمین می‌کند، بین کارآفرین و تأمین کننده سرمایه (سرمایه گذار) و مدیر کسب و کار در تعاریف این دوره تمایز وجود دارد.

دوره چهارم (دهه‌های میانی قرن بیستم میلادی): در این دوره مفهوم نوآوری شامل خلق محصولی جدید، ایجاد نظام توزیع جدید یا ایجاد ساختار سازمانی جدید به عنوان یک جزء اصلی به تعاریف کارآفرینی اضافه شده است.

دوره پنجم، دوران معاصر (از اواخر دهه ۱۹۷۰ تاکنون): در این دوره همزمان با موج ایجاد کسب و کارهای کوچک و رشد اقتصادی و نیز مشخص شدن نقش کارآفرینی به عنوان تسریع کننده این سازوکار، جلب توجه زیادی به این مفهوم شد و رویکرد چند جانبه به این موضوع صورت گرفت. تا قبل از این دوره اغلب توجه اقتصاددانان به کارآفرینی معطوف بود، اما در این دوره به تدریج روانشناسان، جامعه شناسان و دانشمندان و محققین علوم مدیریت نیز به ابعاد مختلف کارآفرینی و کارآفرینان توجه نموده‌اند (اسمی، ۱۳۹۳).

تا دهه ۱۹۸۰ سه موج وسیع، موضوع کارآفرینی را به پیش برده است:

موج اول: انفجار عمومی مطالعه و تحقیق در قالب انتشار کتابهای زندگی کارآفرینان و تاریخچه شرکت‌های آنها، چگونگی ایجاد کسب و کار شخصی و شیوه‌های سریع پولدار شدن می‌باشد. این موج از اواسط دهه ۱۹۵۰ شروع می‌شود.

موج دوم: این موج که شروع آن از دهه ۱۹۶۰ بوده شامل ارائه رشته‌های آموزش کارآفرینی در حوزه‌های مهندسی و بازرگانی است که در حال حاضر این حوزه‌ها به سایر رشته‌ها نیز تسری یافته است.

موج سوم: این موج شامل افزایش علاقمندی دولت‌ها به تحقیقات در زمینه کارآفرینی و بنگاههای کوچک، تشویق رشد شرکت‌های کوچک و انجام تحقیقات درخصوص نوآوری‌های صنعتی می‌شود که از اواخر دهه ۱۹۷۰ آغاز شده است (دفتر کارآفرینی دانشگاه علوم پزشکی کاشان).

۴- برنامه درسی کارآفرینی

برنامه ریزی آموزشی یکی از حوزه‌های مهمی است که می‌تواند نقش نهادینه کردن کارآفرینی و ارتباط بازار کار و دانش آموختگان را به خوبی ایفا کند. رابطه میان نظام آموزشی و نیاز بخش‌های مختلف اقتصادی به نیروی کار متخصص، همواره یکی از مسائل عمده در برنامه ریزی آموزشی بوده است، در واقع یکی از دلایل اصلی مطرح شدن ضرورت تدوین برنامه‌های آموزشی تطابق هر چه بیشتر میان فارغ التحصیلان سطوح مختلف و رشته‌های متفاوت نظام آموزشی با نیازها و قابلیت‌های اقتصادی بوده است (تیچر^۱، ۱۹۸۹، به نقل، از میر عرب، ۱۳۸۶) آن چه در کشورهای جهان سوم در برنامه‌های درسی به آن توجه نشده، دقت در محتوای آموزشی، مسائل و مشکلات کسب کار در جامعه و انتقال آنها به برنامه‌های آموزشی است. توجه به این موضوع برای افزایش اثربخشی برنامه‌های آموزشی مهم است. نقش هویت شغلی در زندگی اجتماعی، یکی از موضوعهایی است که می‌تواند در برنامه‌ی آموزش در هر رشته‌ای بگنجد و امروزه این مسئله با رشد جمعیت و کمبود شغل، اهمیت زیادی پیدا کرده است. به این

^۱.Ticher

دلیل، در کشورها به رویکرد کارآفرینی و خوداشتغالی در برنامه‌های آموزشی رشته‌های گوناگون توجه زیادی شده است (آلریچ، ۲۰۰۵) در حقیقت، امروزه برنامه‌های درسی کارآفرینی در کشورهای توسعه یافته به یکی از مهمترین و گسترده‌ترین فعالیت‌های آموزشگاهی تبدیل شده است. این برنامه‌های درسی اغلب شامل اهداف آموزش کارآفرینی، محتوای برنامه‌های آموزش کارآفرینی و روش‌های آموزش مناسب و ارزشیابی می‌شوند.

۵- مبانی فلسفی درس کارآفرینی

خداوند مبدأ و مقصد هستی.

نظارت الهی بر هستی.

هستی عینی و واقعی است.

هستی عرصه تربیت انسان است.

هستی در حال شدن و دگرگونی است.

هستی تنها بعد طبیعی و مادی نیست.

خداوند مبدأ و مقصد هستی.

انسان
بنیاد

برخوردار از استعداد متنوع و رشد و تعالی مداوم	مسئولیت پذیری همه جانبه
جوای مستمر مراتب کمال	برخوردار از وجدان و ارزیابگر درونی
برخوردار از فطرت الهی، دل و عقل	صاحب اختیار و تصمیم گیری
زیبایی طلب، کنشگرو پرسشگر	تکثر طلب
مسئولیت اساسی در تکوین و تحول هویت خود	برخوردار از امیال نفسانی و مادی
کسب بصیرت و تعالی در همه زمینه‌ها	قدرت جو و جاه طلب

انسان
بنیاد

معرفت نسبی است.

معرفت حقیقی و اعتباری وجود دارد.

تعقل در معرفت.

عقل ورزی انسان در مقام نظر و عمل.

معرفت پویا است.

تحصیل نامحدود معرفت.

ابزار معرفت؛ عقل، شهود، حس، خیال، فکر و مکاشفه، تجربه و عمل است.

انسان
بنیاد

معیار اعتبار معرفت مطابقت با عقلانیت و منتج به عمل است.

۶- هدف درس کارآفرینی در دوره دبیرستان

آموزش کارآفرینی در دوره دبیرستان درس ویژه‌ای به منظور ارائه دانش و مدل ذهنی کارآفرینانه جهت راه اندازی کسب و کار می‌باشد که مکمل سایر دروس برای دانش آموزانی است که مهارت‌های فنی و حرفه‌ای خاصی را آموزش می‌بینند. با کم شدن فرصت‌های استخدام در بخش‌های دولتی و افزایش دانش آموختگان در سطوح مختلف، عرضه افراد جویای کار چند برابر نیاز بازار کار برای استخدام گردیده است؛ بنابراین ضروری و حیاتی است که دانش آموزان به سمتی هدایت شوند که در آن به جای استخدام و حقوق بگیری در مسیر شغلی خود، خویش فرمایی و کارآفرینی برایشان هموارتر گردد. در این صورت علاوه بر تأمین خدمات و کالاهای مورد نیاز جامعه، مشاغل مولد و درآمدزایی نیز خواهند داشت.

۷- درآمدی بر سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

نظام درسی باید دائماً مورد توجه باشد. از جمله مواردی که در برنامه‌ریزی‌های مراکز آموزشی بزرگ، به‌طور دائم در حال تحول است، نظام درسی و کتاب درسی است. دائم نقص‌هایش را برطرف و آن را با خصوصیات لازم برای آموزش و پرورش همراه می‌کنند (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۷۹).

یکی از اصول متمم برنامه ریزی آموزش پرورش اصل تغییر و تحول است «اگر قرار باشد آموزش پرورش بر اساس روند موجود پیش برود، رشد کند و توسعه یابد، دیگر احتیاجی به برنامه ریزی نیست. برنامه ریزی برای آن است که در روند موجود تغییر و تحول ایجاد کند و آن را در مسیر جدیدی قرار دهد و کمبودهای کمی و معایب کیفی آن را بر طرف سازد» (فیوضات، ۱۳۹۰). تحقق ارزش‌ها و آرمان‌های متعالی انقلاب اسلامی مستلزم تلاش همه جانبه در ابعاد فرهنگی، علمی، اجتماعی و سیاسی و اقتصادی است. عرصه تعلیم و تربیت از مهمترین زیر ساخت‌های تعالی همه جانبه کشور و ابزار جدی برای ارتقای سرمایه انسانی شایسته کشور، در عرصه‌های مختلف است و تحقق آرمان‌های متعالی انقلاب اسلامی ایران مانند احیای تمدن عظیم اسلامی، حضور سازنده، فعال و پیشرو در میان ملت‌ها و کسب آمادگی برای برقراری عدالت و معنویت در جهان در گرو تربیت انسان‌های عالم، متقی، آزاده و اخلاقی است. تعلیم و تربیتی که تحقق بخش حیات طیبه، جامعه عدل جهانی و تمدن اسلامی ایرانی باشد. در پرتو چنین سرمایه انسانی متعالی است که جامعه بشری آمادگی تحقق حکومت جهانی انسان کامل را یافته است و در سایه چنین حکومتی ظرفیت و استعداد‌های بشر به شکوفایی و کمال خواهد رسید.

تحقق این هدف نیازمند ترسیم نقشه راهی است که در آن نحوه طی مسیر، منابع و امکانات لازم، تقسیم کار در سطح ملی و الزامات در این مسیر به صورت شفاف و دقیق مشخص شده باشد. در تهیه سند ملی تحول بنیادین آموزش و پرورش کوشش شده تا با الهام‌گیری از اسناد بالادستی و بهره‌گیری از ارزش‌های بنیادین آنها و توجه به اهداف راهبردی نظام جمهوری اسلامی ایران، چشم انداز و اهداف تعلیم و تربیت در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی تبیین شود. تحول بنیادین در نظام آموزش و پرورش، مبتنی بر آرمان‌های بلند نظام اسلامی باید معطوف به چشم اندازی باشد که در افق روشن ۱۴۰۴ ترسیم‌گر ایرانی توسعه یافته با جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه با هویتی اسلامی انقلابی و الهام‌بخش جهان اسلام همراه با تعاملی سازنده و مؤثر در عرصه روابط بین‌المللی است.

بر همین اساس و با توجه به احساس نیاز به تحول در نظام تعلیم و تربیت ایران نقشه راه یا سند تحول بنیادین در آموزش و پرورش بعد از ۱۵ جلسه کاری به شماره‌های ۶۸۱ تا ۶۹۷ در تاریخ‌های ۸۹/۱۱/۱۲ تا ۹۰/۷/۵ به تصویب رسیده است که بصورت خلاصه شامل ۸ محور بوده که در ذیل به آن اشاره شده است:

سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

بیانیه ارزش‌ها (۳۰) مورد.

فصل اول

فصل دوم	بیانیه مأموریت
فصل سوم	چشم انداز
فصل چهارم	هدف‌های کلان (۸) مورد.
فصل پنجم	راهبردهای کلان (۱۵) مورد.
فصل ششم	هدف‌های عملیاتی (۲۳) مورد.
فصل هفتم	راهکارها (۱۳۱) مورد.
فصل هشتم	چهارچوب نهادی و نظام اجرایی تحول بنیادین آموزش و پرورش.

(منبع: سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، ۱۳۹۰)

گزاره‌های ارزشی^۱ نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی در باب کارآفرینی و توجه به آن در سند تحول بنیادین عبارتند از: فرآیند تعلیم و تربیت در تمام ساحت‌ها شامل تعلیم و تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی، تعلیم و تربیت اجتماعی و سیاسی، تعلیم و تربیت زیستی و بدنی، تعلیم و تربیت زیباشناختی و هنری، تعلیم و تربیت اقتصادی و حرفه‌ای، تعلیم و تربیت علمی و فناوریانه منطبق بر نظام و معیار اسلامی (مبانی و ارزش‌های برگرفته از قرآن کریم، سنت حضرات معصومین «علیهم السلام» و عقل) که تعلیم و تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی در آن محوریت دارد.

در این بند به ساحت‌های تعلیم و تربیت اشاره نموده که یکی از آن‌ها ساحت تربیت اقتصادی و حرفه‌ای می‌باشد که عبارت است از: شناسایی الگوهای تولید و مصرف منابع و کالاها و ارزیابی آن براساس معیارهای اخلاقی و دینی، توانایی سامان دهی هویت ویژه خود از طریق کار و تلاش با رعایت عدالت و انصاف در روابط با دیگران تلاش برای شناسایی عوامل فقر، فساد و تبعیض و مقابله با آن در سطح ملی و جهانی، درک موقعیت خود در یک زمینه گسترده (تاریخی، فرهنگی، زیستی) برای مشارکت سازنده در فعالیتهای اقتصادی در مقیاس خانوادگی، ملی و جهانی.

زمینه سازی کسب شایستگی‌های پایه با تأکید بر خصوصیات مشترک اسلامی ایرانی و انقلابی.

که منظور از شایستگی‌های پایه (مجموعه‌ای ترکیبی از صفات و توانمندی‌های فردی و جمعی ناظر به همه جنبه‌های هویت) عقلانی، عاطفی، ارادی و عملی (و نیز تمام مؤلفه‌های جامعه براساس نظام معیار اسلامی است که متریبان برای دستیابی به مراتب حیات طیبه برای درک موقعیت خود و دیگران و عمل فردی و جمعی برای بهبود مستمر آن، باید این گونه صفات و توانمندی‌ها را «کسب» کنند) می‌باشد و باید به: شایستگی‌های عام، پیش نیاز رشد حرفه‌ای و اقتصادی توجه گردد - بر کسب شایستگی‌های اخلاقی در بهره‌گیری از طبیعت در چهارچوب نظام معیار اسلامی تأکید گردد و شایستگی‌های مناسب در متریبان به منظور حل مسائل فردی و گروهی آن‌ها در ارتباط با خانواده، جامعه و محیط کار کسب گردد.

مسئولیت‌پذیری همه جانبه، مشارکت اجتماعی و داشتن روحیه جمعی و مهارت مورد نیاز جامعه.

روحیه کارآفرینی، کسب شایستگی‌های عام حرفه‌ای و مهارتی و هنری زمینه ساز کار مولد.

برنامه‌های درسی باید تا حد امکان بتوانند متریبان را کارآفرین و توانمند تربیت کند، به نحوی که راه‌های آشنایی و پاسخ‌گویی به نیازهای متنوع جامعه و بازارکار را فراگیرند و بتوانند برای خود و دیگران کار تولید کنند.

آینده پژوهی و پایش تحولات مؤثر بر تعلیم و تربیت رسمی عمومی به منظور ایفای نقش فعال در مواجهه با چالش‌های پیش رو در عرصه‌های مختلف.

یکی از این چالش‌ها، چالش در عرصه اقتصادی می‌باشد که با تربیت افراد کارآفرین و داشتن روحیه کارآفرینی، خلاقیت و نوآوری تا اندازه زیادی بر آن چالش‌ها فائق آمد و نه تنها در رفع آن‌ها در سطح فردی و شخصی موفقیت‌هایی کسب خواهند نمود بلکه در سطح جامعه و حتی سطح کلان نیز می‌توانند کمک کننده و نقش آفرین باشند.

(۱) باید‌ها و نیاید‌هایی اساسی است که لازم است تمام اجزا و مؤلفه‌های نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی هماهنگ با آنها بوده و همه سیاست‌گذاران و کارگزاران نظام ملتزم و پای بند به آنها باشند.

۸-مدرسه در افق چشم‌انداز ۱۴۰۴ از منظر توجه به کارآفرینی

بر پایه این چشم‌انداز، مدرسه جلوه‌ای است از تحقق مراتب حیات طیبه^۱، کانون عرضه خدمات و فرصت‌های تعلیم و تربیتی، زمینه‌ساز درک و اصلاح موقعیت توسط دانش‌آموزان و تکوین و تعالی پیوسته هویت آنان بر اساس نظام معیار اسلامی، در چارچوب فلسفه و رهنامه نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی جمهوری اسلامی ایران که دارای ویژگی‌های زیر (در حوزه کارآفرینی) است:

تجلی بخش فرهنگ غنی اسلامی و انقلابی در روابط و مناسبات با خالق، جهان خلقت، خود و دیگران "به ویژه تکلیف‌گرایی، مسئولیت‌پذیری، کرامت نفس، امانتداری، خودباوری، کارآمدی، کارآفرینی، پرهیز از اسراف و وابستگی به دنیا، همدلی، احترام، اعتماد، وقت‌شناسی، نظم، جدیت، ایثارگری، قانون‌گرایی، نقادی و نوآوری، استکبارستیزی، دفاع از محرومان و مستضعفان و ارزش‌های انقلاب اسلامی".

بسیاری از خصایص و ویژگی‌هایی که یک فرد کارآفرین دارد به وضوح در بند مذکور مشاهده می‌گردد که صاحب‌نظران این حوزه نیز آن‌ها را بر شمرده‌اند

ردیف	نام صاحب نظر	سال	ویژگی‌های کار آفرینان
۱	میل	۱۸۴۸	پذیرش ریسک‌های حساب شده
۲	شومپیتر	۱۹۳۴	خلاقیت و نوآوری
۳	مک کله لند	۱۹۶۱	نیاز به موفقیت و ریسک‌های حساب شده
۴	پیکل	۱۹۶۴	تعهد، اراده و پشتکار
۵	کیبی	۱۹۷۱	پذیرش ریسک‌های حساب شده
۶	آبودو هورنادی	۱۹۷۱	نیاز به موفقیت، خلاقیت و نوآوری، تمایل به استقلال
۷	برلند	۱۹۷۴	پایداری در حل مشکلات، جست و جوی بازخورد، مرکز کنترل درونی
۸	هال	۱۹۸۰	نیاز به موفقیت
۹	سکستون	۱۹۸۰	تحمل شکست، انرژی بالا، ریسک‌پذیری
۱۰	بروکهایس	۱۹۸۲	ریسک‌پذیری، پایداری در حل مشکلات، جست و جوی بازخورد، مرکز کنترل درونی
۱۱	دیزورابینسون	۱۹۸۴	تمایل به برنامه‌ریزی
۱۲	تیمونز	۱۹۸۵	پذیرش ریسک‌های حساب شده، دورنماسازی، مرکز کنترل درونی
۱۳	بوید	۱۹۸۶	نیاز به موفقیت
۱۴	ویلیامز	۱۹۸۷	تمایل به برنامه‌ریزی، تحمل ابهام، جست و جوی باز خورد، مرکز کنترل درونی، ریسک‌پذیری

(۱) وضع مطلوب زندگی بشر در همه ابعاد و مراتب، براساس نظام معیار اسلامی (مبانی و ارزش‌های مقبول دین الهی) است که تحقق آن باعث دستیابی به غایت زندگی یعنی قرب الی الله خواهد شد.

(منبع: پرداختچی، محمد حسن و شفیع زاده، حمید، ۱۳۸۵)

نقش آفرین در انتخاب آگاهانه، عقلانی، مسئولانه و اختیاری **فرآیند زندگی** فردی، خانوادگی و اجتماعی دانش آموزان براساس نظام معیار اسلامی.

در این بند به خوبی به موضوع آزادی فردی و قدرت تصمیم گیری دانش آموزان در فرآیند زندگی که می تواند راهیابی به دانشگاه و ادامه تحصیل و یا اینکه بعد از پایان دوره متوسطه به دنبال شروع یک کسب و کار رفته و وارد بازار کار گردند یعنی در سند تحول این قدرت تصمیم گیری به خود دانش آموزان داده شده است.

خودارزیاب، مسئول و پاسخگو نسبت به نظارت و ارزیابی درونی.

با توجه به اینکه یکی از خصوصیات بارز کارآفرینان پاسخگو بودن است و مسئولیت پذیری به معنای پاسخگو بودن در مورد اقدامات و الزامات است. کارآفرینان خود را مسئول کارها و تصمیمات خود می دانند؛ و با این ویژگی مدارس در افق پیش بینی شده می توان شاهد پرورش افرادی با این ویژگی ها و خصایص بوده و در صورت گرایش به بازار کار و حیطة کارآفرینی، شاهد فعالیت و ظهور افراد برجسته ای در این حوزه خواهیم بود.

دارای پیوند مؤثر با موضوعات و مسائل جامعه در مقیاس محلی، منطقه ای و ملی با حضور فعال در حیات اجتماعی

اهداف کلان (با توجه به کارآفرینی)

با توجه به برنامه درسی کارآفرینی: اهداف کلی درس کارآفرینی تربیت دانش آموزان کارآفرین می باشد که از طریق آن در مسیر شغلی آینده خویش به جای اینکه به دنبال استخدام و حقوق بگیری باشند، خودشان به عنوان راه اندازان کسب و کار، علاوه بر ایجاد شغل برای خود و دیگران، رفاه و ثروت را نیز در جامعه افزایش دهند. انتظار این نیست که همه دانش آموزان از طریق این درس کارآفرین شوند، بلکه با شناختی که از نقش و اهمیت کارآفرینان در جامعه پیدا می کنند؛ در نقش کسانی که در آینده نقش های متفاوتی را در جامعه خواهند گرفت منابع حمایتی لازم را برای آنان فراهم کنند (راهنمای تدریس کارآفرینی، ۱۳۹۴)؛ اما در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش در محور هدف های کلان بندهای ذیل به کارآفرینی پرداخته شده است:

تربیت انسانی خلاق و کارآفرین و مقتصد و ماهر، سالم و بانشاط،...

برقراری نظام اثربخش و کارآمد **مدیریت منابع انسانی** براساس نظام معیار اسلامی

ارتقای اثربخشی و افزایش کارایی در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی

اهداف زیر را می توان به موارد مذکور افزود:

پرورش افراد **متکی بر خود** از طریق فرآیند یادگیری

شناسایی و تحریک استعدادها و مهارت های کارآفرینانه

حل مشکلات اشتغال و بهبود بهره وری

راهبردهای کلان (با توجه به کارآفرینی)

گسترش و تعمیق فرهنگ پژوهش و ارزشیابی، خلاقیت و نوآوری.

بهره مندی هوشمندانه از فناوری های نوین در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی.

تعامل اثربخش و فعال نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی با سایر نهادها و دستگاه های مرتبط به ویژه نهاد خانواده و رسانه با تأکید بر کاهش مرزهای تعلیم و تربیت رسمی و غیررسمی.

استقرار نظام مدیریت اثربخش، کارآمد، مسئولیت پذیر و پاسخگو و بسترسازی برای استقرار نظام کارآمد منابع و مصارف در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی

توسعه مستمر شایستگی ها و توانمندی های اعتقادی، تربیتی، علمی و حرفه ای

توسعه ظرفیت ها و توانمندی های آموزشی و پرورشی برای حضور فعال و سازنده در صحنه های بین المللی و منطقه ای

۹-هدف‌های عملیاتی و راهکارها (با توجه به کارآفرینی)

پروش تربیت یافتگانی که:

با درک مفاهیم اقتصادی در چارچوب نظام معیار اسلامی از طریق کار و تلاش و روحیه انقلابی و جهادی، کارآفرینی، قناعت و انضباط مالی، مصرف بهینه و دوری از اسراف و تبذیر و با رعایت وجدان، عدالت و انصاف در روابط با دیگران در فعالیتهای اقتصادی در مقیاس خانوادگی، ملی و جهانی مشارکت می‌نمایند. دارای حداقل یک مهارت مفید برای تأمین معاش حلال باشند، به گونه‌ای که در صورت جدایی از نظام تعلیم و تربیت رسمی در هر مرحله، توانایی تأمین زندگی خود و اداره خانواده را داشته باشند. ارتقای کیفیت فرایند تعلیم و تربیت با تکیه بر استفاده هوشمندانه از فناوری‌های نوین. با توجه به اینکه در سند تحول بنیادین هدف قرب الی الله و حیات طیبه است باید اهداف، محتوا و... نیز با آن هدف بزرگ باشند؛ بنابراین در ادامه به هریک از این موارد با توجه به هدف اصلی خواهیم پرداخت: در ابتدا به نظر برخی از صاحب‌نظران پرداخته شده است و سپس اهداف مورد نظر ترسیم خواهند شد.

گاروان و اسنید شش برنامه آموزشی را در پنج کشور اروپایی بررسی کردند و مهمترین اهداف نقل شده از آنها را به شرح زیر ارائه دادند (کلته^۱ و همکاران، ۲۰۰۹).

تعیین، شناخت و تحریک جریان کارآفرینانه، استعدادها و مهارت‌ها؛
خنثی کردن انحراف خطرناک تحلیل‌های تکنیکی؛
ایجاد همدلی و حمایت از همه جوانب منحصر به فرد کارآفرینی؛
ایجاد نگرش برای تحول.

مطالعه **ماسالوویا**^۲ (۲۰۰۸)، براساس تحلیل محتوای ۲۰ مقاله مرتبط با اهداف کارآفرینی نشان می‌دهد که مهمترین اهداف کارآفرینی به ترتیب اهمیت عبارت است از:

تقویت روحیه کارآفرینی
شروع کسب و کار

خدمت به اجتماع و برانگیختن مهارتهای کارآفرینی.

آییلولا^۳ (۲۰۱۳) چهار هدف مهم را برشمرده است:

توسعه مهارتها و نگرشهای کارآفرینی از طریق آموزش و یادگیری مستمر در طول برنامه درسی جامع کارآفرین
ایجاد فرهنگ کارآفرینی از طریق تعامل با سازمانهای مردمی کارآفرین و کارآفرینان و تاجران صاحب ایده
کسب تجربه عملی

توسعه فهم دانشجویان از تنوع مشاغل، شامل انواع فعالیتهای کارآفرینی و خود اشتغالی

آکودولو (۲۰۱۱) اهدافی به شرح ذیل برای برنامه درسی کارآفرینی بیان کرده است:

آگاهی در مورد چگونگی کارآفرینی و تشخیص قابلیت‌ها و علائق کارآفرینی
سرمایه گذاری‌های کارآفرینانه

¹. Colette

².Mwasalwiba

³.oyelola

کسب توانایی‌های کارآفرینانه در تمام ابعاد زندگی داشتن عزت نفس و اعتماد به نفس صرف نظر از چالش‌های دلهره آور تجزیه و تحلیل نقاط قوت و ضعف و تقویت نقاط قوت و تلاش برای غلبه بر نقاط ضعف مشخص شده یادگیری مادام‌العمر جهت مدیریت و لذت بردن از نوآوری‌ها شناسایی و بهره برداری از فرصت‌های کسب و کار

مقیمی و داریانی (۱۳۸۸)

کسب دانش مربوط به کارآفرینی کسب مهارت در استفاده از فنون تحلیل فرصت‌های اقتصادی و ترکیب برنامه‌های عملیاتی شناسایی و تحریک استعدادها و مهارت‌های کارآفرینانه القای مخاطره‌پذیری با استفاده از فنون تحلیلی ایجاد همدلی و حمایت برای جنبه‌های منحصر به فرد کارآفرینی تشویق و ترغیب کسب و کارهای جدید و کسب و کارهای مخاطره آمیز کارآفرینان سوق دادن نگرش‌ها به سمت تغییر

یدالهی و میرعرب رضی (۱۳۸۸)

آشنایی دانشجویان با مهارت‌های کسب و کار آشنایی دانشجویان با تدوین طرح کسب و کار آشنایی با نقش‌های کارآفرینان

۱۰- رویکرد هدف‌گذاری در سند برنامه درسی ملی

اما در رویکرد سند برنامه‌ی درسی ملی در هدف‌گذاری برنامه‌های درسی و تربیتی، شکوفایی فطرت و دستیابی به شئون مختلف حیات طیبه، جامعیت، یکپارچگی و توجه متوازن به ساحت‌های شش‌گانه تعلیم و تربیت مبنا قرار گرفته است که در قالب چارچوب مفهومی منسجم و یکپارچه‌ای در تدوین اهداف سطوح مختلف، راهنمای عمل برنامه ریزان و مجریان خواهد بود. در الگوی هدف‌گذاری پنج‌عنصر: تعقل، ایمان، علم، عمل و اخلاق و چهار عرصه ارتباط دانش آموز با خود، خدا، خلق و خلقت به صورت بهم پیوسته و با محوریت ارتباط با خدا تبیین و تدوین می‌شوند. عناصر پنجگانه در شبکه‌ای مفهومی، مرتبط و به هم تنیده تبیین می‌شوند و در فرآیند عملی تربیت هر کدام از این عناصر، متناسب با نیازها و شرایط دانش آموزم بتوانند سرآغاز سیر تربیتی دانش آموز باشند و سایر عناصر را تقویت و تعمیق نمایند.

جدول ۱: تعیین اهداف درس کارآفرینی با توجه به عناصر پنج‌گانه‌ی تعقل، علم، عمل، ایمان و اخلاق (نگارنده)

عرصه عناصر	رابطه با خویشتن (روح، روان و جسم)	رابطه با خدا	رابطه با خلق خدا (سایر انسان‌ها)	رابطه با خلقت
اندیشه و رزی تعقل، تفکر و	-توجه به نقش، نیازها و نقاط ضعف در مشاغل موجود برای بهبود آنها، توجه به نقش	-تفکر در انجام صحیح کارها و صداقت حرفه‌ای و اهمیت آنها از منظر آیات	توجه به جامعه و اطرافیان و احساس مسولیت نسبت به آنها	تدبر در تأثیر پذیری از نظام مندی و هدف دار بودن نظام آفرینش

<p>توجه به مواد آلاینده و خلق ایده در جهت حفظ و پاکیزگی محیط زیست، توجه به منابع و ظرفیت‌های طبیعی موجود در کشور</p> <p>تأمل در استفاده بهینه از مواد اولیه، ابزار و تجهیزات در فرایند ایجاد مشاغل جدید، توجه به رعایت نکات ایمنی، بهداشت محیطی و نکات زیست محیطی</p> <p>تأمل و تفکر در مخلوقات جهان در راستای خلاقیت و ایجاد ایده‌های نو و جدید.</p>	<p>-توجه به میزان اثربخشی فعالیتهای تیمی جهت افزایش بهره‌وری در ایجاد کسب و کار.</p> <p>توجه به تأثیر مثبت امیدواری در محیط‌های کسب و کار و شروع کارهای جدید.</p> <p>تفکر و تأمل در تأثیر استفاده از تجربیات دیگران در فرایند کارآفرینی.</p> <p>تأمل در مورد به حداقل رساندن ریسک ضرر مالی افراد</p> <p>ایده پردازی در ایجاد ارتباط دوستانه با همکاران، آشنایان و دوستان جهت ایجاد کسب و کارهای جدید.</p> <p>-رفع موانع مربوط به عدم رضایت مشتریان در محیط‌های کسب و کار</p>	<p>الهی</p> <p>توجه و تفکر در رفتار و زندگی پیامبران و تاکید ایشان بر سود رسانی و کسب دانش و مهارت</p> <p>تأمل در اصل آفرینش انسان و جهان براساس قدرت خداوند</p> <p>-تفکر بر آثار کسب روزی حلال و تغییر و تحول در زندگی بر اساس آیه ۱۱ سوره رعد.</p>	<p>یادگیری در بهبود کسب و کار.</p> <p>-توجه نسبت به علایق شخصی نسبت به ایجاد شغل و کسب و کار.</p> <p>تأمل در تأثیر کمک به جامعه و سودمندی بر روح و روان.</p> <p>-تحلیل و نتیجه‌گیری از فرایند راه اندازی کسب و کار.</p> <p>-تفکر و تأمل در آینده شغلی خود</p>	
<p>باور به استفاده صحیح از مواد اولیه، ابزار و تجهیزات و حق نسل‌های آینده از آنها</p> <p>ایمان به امانت دانستن مواد طبیعی، منابع و تجهیزات، باور به جستجوی حقیقت در جهان غیب و آخرت</p> <p>ایمان به استفاده صحیح از مواد اولیه، منابع طبیعی و حفظ محیط زیست بعنوان امانت الهی، باور به پاسخگو بودن در برابر مصرف مواد اولیه، ابزار، تجهیزات، اموال و منابع طبیعی</p>	<p>التزام قلبی به مساعدت و کمک به دیگران</p> <p>باور به فداکاری در راه آرمانهای دینی، اسلامی و ملی</p> <p>ایمان به رعایت حقوق دیگران، ایمان به استفاده از تجربیات دیگران و نقش خود در پیشبرد اهداف جامعه</p> <p>-ایمان به صفت پرهیزگاری در رعایت حقوق دیگران</p>	<p>باور به وجود مدیریت والای کیفیت در آفرینش، باور به نظام مند بودن فعل خدا در جهان آفرینش</p> <p>باور به انجام وظایف در راه رضای خدا، ایمان به عدالت و رزاق بودن پروردگار در کار</p> <p>ایمان به قدرت خدا بعنوان خالق هستی، باور به نظارت پروردگار در کلیه مراحل کار</p>	<p>باور به نقش درستکاری و کسب روزی حلال از طریق تلاش و کوشش</p> <p>-پذیرش مسئولیت و عواقب انجام کارها</p> <p>ایمان به کرامت انسانی در کار، باور به اعتماد به نفس خود در کار</p> <p>ایمان و باور آگاهانه به توانمندیهای فردی برای پیشرفت در کار، التزام قلبی به رعایت اصول ایمنی و بهداشت در کار و رعایت استانداردها در فرایند تولید</p>	<p>ایمان و باور</p>

در جهان آخرت -علاقه به استفاده و کاربرد فناوری‌های نوین در راستای کاهش آسیب محیط زیست		- باور به وجود منبع بزرگ هستی برای دادن اجر و پاداش در قبال کمک به مردم و ایجاد شغل	-التزام قلبی به اجرای مسئولانه مراحل انجام کار	
شناخت و آگاهی از اصول مدیریت مواد اولیه و تجهیزات، شناسایی پدیده‌های طبیعی و ایده و الگو گرفتن از آنها آگاهی از مسئولیت‌های خود در برابر استفاده صحیح از مواد اولیه، ابزار و تجهیزات مربوطه آگاهی از اصول بهره برداری بهینه از مواد طبیعی -کسب معرفت و بصیرت خیرخواهانه در کاهش آلاینده‌های محیط زیست - شناخت راه‌های صرفه جویی و جلوگیری از ریخت و پاش در ایجاد کسب و کار	شناخت قوانین گروه و کارهای تیمی، شناخت اصول برقراری ارتباط مؤثر با دیگران آگاهی از اهمیت بکار بستن تجربه و نظر دیگران و اهداف سازمانی و جامعه در ایجاد کسب و کار آگاهی و شناخت حقوق دیگران و اهمیت نقش آنان در پیشبرد و کسب موفقیت در اداره و انجام امورات -کسب آگاهی و خودباوری در راستای ایجاد توان حل کلیه مشکلات و موانع کارآفرینی -تشریح اخلاق اسلامی در برخورد با همکاران و فرایند مشتری مداری	آگاهی از نقش آفرینندگی خداوند بر عالم هستی بیان فرهنگ کار و تلاش در رضایت‌مندی الهی شناخت ویژگی‌های یا خالق کل مخلوق و یا صانع کل مصنوع خداوند -کسب بصیرت کافی به منظور یادگیری مادام العمر و کسب اطلاعات طبق احادیث. -کسب آگاهی نسبت به صفت رزاقیت خداوند	آگاهی از نیازها، ظرفیت‌ها، نقاط قوت و ضعف خود در راه‌اندازی کسب و کار جدید شناخت خصوصیات و ویژگی‌های افراد کارآفرین آگاهی از نحوه اداره (مدیریت) کسب و کار -آشنایی با روش‌های تدوین طرح کسب و کار آشنایی با امور مالی کسب و کار آگاهی از روش‌های بازاریابی	علم (کسب معرفت شناخت، بصیرت و آگاهی)
رعایت و بکارگیری و رعایت اصول مدیریت زمان و تجهیزات رعایت اصول و استفاده صحیح و بهینه از مواد اولیه، تجهیزات و فضا، مشارکت در باز یافت و جلوگیری از ورود مواد آلاینده به محیط زیست -تلاش در راستای حفظ منابع ملی و تقویت روحیه میهن پرستی به منظور حصول موفقیت در زمینه اقتصاد	-مشارکت فعال در کار تیمی انجام کارهای مربوطه براساس خیرخواهی و مصالح جمعی انجام کارهای آماده سازی براساس تجربیات دیگران، رعایت حقوق دیگران -مجاهدت و بلندمندی در راستای مدیریت منابع انسانی	انجام صحیح امورات براساس آموزه‌های الهی و دینی عمل به دستورات و احکام الهی، انجام امورات مربوط به کارآفرینی با توکل به خدا انجام کارها در فرایند اجرا و راه‌اندازی با اعتقاد به نظارت پروردگار -کارآفرینی و تلاش با	رعایت قوانین و مقررات ایجاد کسب و کار انجام صحیح آماده سازی و رعایت نکات کلیدی در ایجاد کسب و کار و التزام به آن کار و تلاش خلاقانه به منظور افزایش بهره وری -کسب مهارت‌های تخصصی موجود در حوزه کارآفرینی -رفع عیوب و ضعف‌های خود در فرایند ایجاد کسب و کار	عمل (کار، تلاش، اطاع، عبادت، مجاهدت، کارآفرینی، مهارت و...)

<p>مقاومتی - تلاش در جهت ایجاد کسب و کارهایی که کمترین ضرری برای حیات وحش داشته باشند.</p>	<p>-بکارگیری روش‌های زودبازده جهت صرفه جویی در زمان و هزینه -تلاش در جهت عدم ایجاد مزاحمت برای دیگر افراد واقع در محل و کسب و کارهای دیگر</p>	<p>در نظر گرفتن احکام اقتصاد اسلامی -بکارگیری الزامات کسب حلال</p>	<p>توانایی برنامه‌ریزی مسیر شغلی کارآفرینی برای خود و دیگران</p>	
<p>ارزش نهادن به اصول مدیریت زمان، مواد و تجهیزات ارزش گذاشتن به عدالت در ایجاد و انجام کسب و کار و استفاده از منابع طبیعی التزام اخلاقی به محاسبه و مدیریت دائمی منابع در راستای استفاده بهینه از آنها - ارزش گذاشتن برای مواد اولیه، ابزار و تجهیزات، انرژی و محیط زیست در ایجاد کسب و کار و ارزش گذاری به محیط‌های سالم</p>	<p>تزکیه نفس برای جلوگیری از ایجاد تکبر در محیط کار تیمی ارزشمند دانستن منافع ملی بر گروهی و منافع جمعی بر فردی، ارزش دادن به نقش نشاط و تندرستی در زندگی و کسب و کار - ارزش گذاری به نظرات و تجربیات دیگران، ارزش گذاشتن به حقوق دیگران در تولید، بازاریابی و...</p>	<p>ارزش نهادن به درستکاری و کسب روزی حلال بعنوان عبادت، شکر گذاری از خداوند بخاطر نعمات رعایت تقوای الهی و اخلاق اسلامی در انجام امورات التزام قلبی به نظارت خداوند در کلیه امور و امیدواری به بهبود شرایط موجود -تفکر و تلقی کار و فعالیت به عنوان عبادت و مجاهدت در راه خدا (الکارو لیعاله کالمجاهد و فی سبیل اله)</p>	<p>ارزش دهی انجام مراحل کار آماده سازی بصورت کامل، ارزش گذاری به رعایت قوانین ایمنی، بهداشت و استانداردهای عملکرد -پایبندی به فضیلت‌های اخلاقی در ایجاد فضاهای کسب و کار -التزام قلبی بر نحوه انجام امور در فرایند ایجاد کسب و کار جدید، بازاریابی و...</p>	<p>اخلاق (تزکیه، عاطفه و ملکات نفسانی)</p>

۱۱- تعیین محتوای درس کارآفرینی

با توجه به آموزه‌های اسلامی، کار و اشتغال از ارزش تربیتی برخوردار است و انسان از طریق کار، نفس سرکش را رام کرده و شخصیت وجودی خویش را صیقل داده، هویت خویش را تثبیت کرده و زمینه ارتقاء وجودی خویش را مهیا و امکان کسب روزی حلال و پاسخگویی به نیازهای جامعه را فراهم می‌آورد. آموزش فناوری، کار و مهارت آموزی، باعث پیشرفت فردی، افزایش بهره‌وری، مشارکت در زندگی اجتماعی و اقتصادی، کاهش فقر، افزایش درآمد و توسعه یافتگی خواهد شد.

حقایق، مشاهدات، داده‌ها، دانش‌ها، مهارت‌ها، فرایندها، تجربیات، ارزش‌ها، وقایع و پدیده‌ها که قسمت‌ها و قطعات سازمان یافته یک رشته علمی را تشکیل می‌دهد. محتوا توسط برنامه ریزان طراحی می‌شود، به وسیله مؤلف انتخاب و سازماندهی می‌شود و توسط معلم در کلاس به اجرا در می‌آید (سند برنامه درسی ملی، ۱۳۹۱) محتوا همچنین به فرایندهای شناختی که یادگیرندگان در موقع تفکر پیرامون محتوا مورد استفاده قرار می‌دهند، اشاره دارد (فتحی و اجارگاه، ۱۳۸۸).

با توجه به برنامه درسی ملی ایران مصوب ۱۳۹۱ سازماندهی محتوا در دوره متوسطه دوم به صورت زیر خواهد بود:

گروه اول: در این گروه دانش آموزان قادر خواهند بود پس از پایان دوره متوسطه جذب دنیای کار شوند. حرفه‌های انتخابی با توجه به زمان آموزش و دیگر عوامل در سطوح یک یا دو مهارتی تعریف می‌شوند. مراکز یادگیری در اجرای این آموز شها می-توانند خارج از مدرسه و با مشارکت بخش دولتی و غیر دولتی تشکیل شوند. نیازهای منطقه‌ای باید در طراحی و تدوین این گروه از برنامه درسی لحاظ شوند.

گروه دوم: در این گروه دانش آموزان قادر خواهند بود پس از پایان دوره کاردانی جذب دنیای کار شوند. حرفه‌های انتخابی با توجه به زمان آموزش و دیگر عوامل، در سطوح دو یا سه مهارتی تعریف می‌شوند. در این گروه بین شایستگی‌های گروه‌های اصلی حرفه و شایستگی‌های حرفه‌های انتخاب شده، تعادل برقرار است. مراکز یادگیری در این نوع آموزش‌ها متنوع است. برنامه ریزی درسی این گروه و اجرای آن با مشارکت آموزش و پرورش و وزارت علوم، تحقیقات و فناوری انجام می‌شود.

گروه سوم: در این گروه، برنامه درسی دانش آموزان دوره متوسطه نظری باید به گونه‌ای طراحی شود که هر دانش آموز در پایان دوره متوسطه دوم، در یکی از فعالیتهای فنی و حرفه‌ای ساده متناسب با نیازها و علایق خود مهارت کافی عملی را کسب کرده باشد و این امر در ارزشیابی پیشرفت تحصیلی به عنوان یک معیار لحاظ گردد. گروه بزرگ حرفه‌های انتخابی با توجه به زمان آموزش و دیگر عوامل در سطوح سه یا چهار مهارتی قرار دارند (برنامه درسی ملی، ۱۳۹۱).

در اینجا می‌توان محتوای کارآفرینی را براساس سطوح دانش، نگرش یا عواطف و مهارت تعیین کرد که در سطح دانش: دانش اقتصادی- دانش بازار و استراتژی‌های آن- دانش عملیاتی و کاربردی دانش سود آور - دانش خلاقیت و نوآوری - دانش مالی و فن آوری - دانش قوانین کسب و کار - دانش اخلاق گری حرفه‌ای.

در سطح نگرش: انگیزه بخشی حرفه‌ای- نگرش خویش فرمایی- نگرش یادگیری گرا- نگرش ریسک پذیری و خطر- نگرش خلق کار- نگرش استراتژیک و بلند مدت- نگرش مثبت به کار و زندگی- نگرش خدمت به خلق- نگرش درآمدزایی- نگرش بازار گرا- نگرش عبادی به کار و خدمت.

در سطح مهارتی: مهارت‌های حسی - مهارت‌های حل مساله- مهارت‌های تحلیل انتقادی - مهارت‌های تصمیم گیری - مهارت‌های کار گروهی- مهارت طراحی عملیات - مهارت تحلیل اقتصادی - مهارت برنامه ریزی و مدیریت کسب و کار را تعیین کرد.

البته از روایای دیگر نیز می‌توان محتوای درس کارآفرینی را با موضوعات زیر تعیین کرد و یادگیری را حول آن قرار داد: یادگیری درباره خود: درک ضعفها و قوت‌های شخصی، نیازهای فردی و خانوادگی، حیطه‌های توسعه فردی، علایق و انگیزه‌های فردی

یادگیری درباره کسب و کار: درک ضعفها و قوت‌های کسب و کار، فرصتها و تهدیدها، نیازهای درونی کسب و کار، الزامات رشد، مدیریت کارکنان و رهبری آینده

یادگیری درباره محیط و شبکه‌های کارآفرینی: یادگیری چگونگی مدیریت ارتباطات مشتریان بالقوه و موجود، عرضه‌کنندگان و رقبا.

گسترش و توسعه ارتباطات با آژانس‌های حمایتی و خدمات پشتیبانی

یادگیری درباره مدیریت کسب و کار: یادگیری درباره چگونگی راه‌اندازی و کنترل مؤثر کسب و کار

یادگیری درباره ماهیت مدیریت ارتباطات: درک منابع درونی و بیرونی ارتباطات.

۱۲- روش‌های یاددهی و یادگیری درس کارآفرینی

به مجموعه فرصتهایی گفته می‌شود که برای تحکیم و تعمیق آموخته‌های یادگیرنده در برنامه درسی ارائه می‌شود (سراجی و همکاران، ۱۳۸۷). برای درس کارآفرینی روش‌های یاددهی-یادگیری متنوعی ارائه شده‌اند که به برخی از آنها در ادامه اشاره شده است.

روش‌های کاربردی و عملی

کارگاه آموزشی
 روش آموزشی سمینار
 روش آموزشی مصاحبه و ملاقات با کارآفرینان
 روش آموزشی سخنرانی (یدالهی و میرعرب رضی، ۱۳۸۸).
 بحث و گفتگو در فرایند تدریس و یادگیری
 گوش دادن به سخنرانی یک فرد در ارتباط با کسب و کار و پرسش و پاسخ
 ارائه سخنرانی توسط فراگیران درباره موضوعات مختلف کارآفرینی
 تماشای فیلم و بحث و بررسی درباره آن
 کار عملی در زمینه‌های مختلف کارآفرینی
 تدوین و نوشتن تحقیق توسط دانش آموزان
 برنامه‌های شبیه سازی کامپیوتری
 بررسی مطالعات موردی واقعی به صورت گروهی
 گردش و بازدید از کسب و کار و ارائه گزارش
 ایفای بازی و نقش‌های مختلف کارآفرینانه
 ارائه خدمات مشاوره‌ای برای فراگیران توسط افراد حرفه‌ای
 کارکردن دانش‌آموزان در محیط واقعی کسب و کارها به صورت کارورزی
 روش حل مسأله کسب و کار و کارآفرینی
 نوشتن گزارش توسط دانش‌آموزان درباره کارآفرینی (راهنمای تدریس کتاب کارآفرینی، ۱۳۹۴).

جدول ۲: روش‌های یاددهی و یادگیری

مدل نظری	مدل کارآفرینی
تدریس انحصاری به وسیله معلم	یادگیری دوجانبه
فراگیران منفعل و شنونده	یادگیری از طریق انجام دادن
یادگیری به وسیله خواندن	یادگیری از طریق تبادلات بین فردی، بحث و گفتگو
یادگیری از طریق ارائه بازخورد از سوی معلم	یادگیری از طریق بازخورد ارائه شده از جانب افراد مختلف
یادگیری در یک محیط مشخص و سازماندهی شده	یادگیری در محیط غیر رسمی و منعطف
یادگیری از طریق یادداشت برداشتن	یادگیری از طریق حل مسائل
یادگیری از طریق شبکه معلمان	یادگیری از طریق کشف هدایت شده

(منبع: گیپ^۱، ۲۰۰۲)

رویکرد سند ملی برنامه درسی برای روش‌های یاددهی- یادگیری به شرح ذیل می‌باشد:
 فرآیندی زمینه ساز برای ابراز گرایش‌های فطری، شناخت موقعیت یادگیرنده و اصلاح مداوم آن است.
 یادگیری حاصل تعامل خلاق، هدفمند و فعال یادگیرنده با محیط‌های متنوع یادگیری است.
 دیدگاه دانش آموزان را به طور معنادار نسبت به ارتباط با خود، خداوند، دیگران و مخلوقات، تحت تأثیر قرار دهد

^۱. Gibb

بعنوان نتیجه گیری و انتخاب مناسبترین روش‌های تدریس کارآفرینی می‌توان روش‌های زیر را نام برد که در آن دانش‌آموزان نقش فعال‌تری داشته و دانش آموز محورتر هستند:

جدول ۳: مناسب‌ترین روش‌های تدریس کارآفرینی

مشاوره برای راه اندازی کارهای کوچک	یادگیری فعال	پروژه سرمایه گذاری
تدریس خصوصی کارآفرین	یادگیری مساله محور	شبیه سازی یادگیری مبتنی برعمل
سخنرانی رسمی	پروژه گروهی	شروع کسب و کار
سمینار نمایش وضبط ویدیویی	بحث گروهی	کارورزی
مشاوره آموزش ازراه درس‌های تخصصی	یادگیری دوجانبه	طرح‌های کسب و کار
آموزش ازراه فعالیت‌های فوق برنامه	مصاحبه با کارآفرینان	پروژه‌های تحقیقاتی
دعوت از کارآفرینان به عنوان سخنران میهمان	تدریس فرایند محور	تمرین کلاسی

۱۳- ارزشیابی از برنامه درسی کارآفرینی

یکی از موضوعاتی که امروزه از جانب بسیاری از ذینفعان آموزش کارآفرینی مورد توجه قرار گرفته است، چگونگی ارزشیابی تأثیر آموزش‌های کارآفرینی است. دانشمندان، دانشجویان، سیاست‌گذاران، مؤسسات خیرخواهانه همه و همه به دنبال این هستند تا دریابند در صورتی که آموزش کارآفرینی واجد ارزش می‌باشد پول و تلاش بیشتری صرف (ماتلی، ۲۰۰۵؛ چارنی و لیبکیپ، ۲۰۰۰).

رویکرد سند ملی برنامه درسی برای ارزشیابی از دروس به شرح ذیل می‌باشد:

به صورت مستمر تصویری روشن و همه جانبه از موقعیت کنونی دانش آموز، فاصله او با موقعیت بعدی و چگونگی اصلاح آن متناسب با ظرفیت‌ها و نیازهای وی ارائه می‌کند.

زمینه انتخاب گری، خود مدیریتی و رشد مداوم دانش آموز را با تأکید بر خود ارزیابی فراهم می‌کند و بهره گیری از سایر روش‌ها را زمینه ساز تحقق آن می‌داند.

ضمن حفظ کرامت انسانی، کاستی‌های یادگیری را فرصتی برای بهبود موقعیت دانش آموز می‌داند. کاستی‌های یادگیری را فرصتی برای بهبود و اصلاح نظام آموزشی می‌داند.

برای ارزشیابی از درس کارآفرینی و با توجه به رویکرد سند ملی برنامه درسی، از انواع ارزشیابی تشخیصی، تکوینی و پایانی بهره گرفت:

تشخیصی:

نیاز سنجی بازار کار

ارزیابی نیازهای فردی و اجتماعی

امکان سنجی کسب و کار در حوزه‌های مختلف

مقایسه‌های بین المللی

مصاحبه با ذینفعان

بررسی‌های آنلاین کمی و کیفی

مقایسه همسان

تکوینی:

تست‌ها و آزمون‌ها مشاهده کلاسی
ارزیابی درعمل مقایسه همسان
رویکردآزمایشی (گروه‌های آزمایش و گواه)
مطالعات موردی ازکسب و کارهای راه اندازی شده
مصاحبه با مجریان برنامه تحلیل هزینه وفایده
تکالیف عملی طرح سوالهای باز و عمیق

پایانی:

تست‌ها و آزمون‌ها
روش تجربی و شبه تجربی
اندازه گیری ارزیابی درعمل
نظرسنجی ازفارغ التحصیلان
تکالیف عملی
مقایسه همسان
بررسی عملکرد
خودارزیابی
ارزیابی تحلیل شکست
ارزشیابی کمی و کیفی

۱۴- نتیجه گیری

با مطالعه و بررسی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و سند برنامه درسی ملی ایران با هدف فهم میزان توجه به موضوع کارآفرینی و میزان تلاش در تربیت افراد کارآفرین به این نتیجه دست یافتیم که نسبت به سایر موضوعات کمتر به این مهم توجه شده است. ولی در جاهای نیز که مواردی در زمینه کارآفرینی ذکر شده به صورت بسیار گنگ و مبهم اشاره شده و نیاز به تعمق و تأمل بسیاری دارد؛ و از آن جاییکه بیکاری در جامعه ما زیاد بوده و جمعیت جوان و تحصیلکرده بیکار زیادی در کشور ما وجود دارد و یکی از راه‌های جلوگیری از آن و ایجاد اشتغال در بین جوانان ایجاد روحیه‌ی کارآفرینی و به تبع آن ایجاد شغل و کسب و کارهای فراوان برای شخص کارآفرین و حتی اطرافیانش می‌باشد؛ بنابراین توجه به کارآفرینی و تدوین و تهیه برنامه‌های درسی کارآفرینی باید در کانون توجه مسئولان آموزشی باشد و دانشجویان دکتری تعلیم و تربیت و بالاخص برنامه ریزی درسی و آموزشی در این زمینه گام بردارند.

منابع

۱. آیت الله خامنه‌ای، سید علی. (۱۳۷۹). بیانات در جمع طلاب و علمای حوزه علمیه قم.
۲. احمدپور داریانی، محمود. (۱۳۸۰). کارآفرینی: تعاریف، نظریات، الگوها (چاپ دوم) تهران: پردیس.
۳. اسمی، کرامت. (۱۳۹۳). طراحی چارچوب برنامه درسی کارآفرینی و ارزیابی برنامه درسی رشته‌های کارشناسی مدیریت و برنامه ریزی آموزشی و آموزش و پرورش پیش دبستانی و دبستان از منظر آن، رساله دکتری رشته برنامه ریزی درسی، دانشگاه شیراز: ایران.
۴. پرداختچی، محمد حسین؛ شفیعی زاده، حمید. (۱۳۸۵). درآمدی بر کارآفرینی سازمانی، چاپ اول. تهران: انتشارات ارس باران.

۵. دفتر کارآفرینی دانشگاه علوم پزشکی کاشان به آدرس:

<http://karafarini.kaums.ac.ir/Default.aspx?PageID=۱۵۰>

۶. سراجی، فرهاد، عطاران، محمد، علی عسگری، مجید (۱۳۸۷) ویژگیهای طرح برنامه درسی دانشگاههای مجازی ایران و مقایسه آن با الگوی راهنمای طراحی برنامه درسی دانشگاه مجازی. پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی، ۵۹،

۷. سند برنامه درسی ملی ایران-۱۳۹۰

۸. سند تحول بنیادین آموزش و پرورش-۱۳۹۰

۹. فتاحی واجارگاه، کورش. (۱۳۸۸). اصول و مفاهیم برنامه ریزی درسی چاپ اول. تهران: انتشارات بال.

۱۰. فیوضات، یحیی. (۱۳۹۰). مبانی برنامه ریزی آموزشی، تهران: نشر ویرایش.

۱۱. مقیمی، سید محمد و داریانی، محمود. (۱۳۸۷). آموزش کارآفرینی در کسب و کارهای کوچک و متوسط ایران: نیازها و راهکارها. فصلنامه توسعه کارآفرینی. سال اول، شماره ۱، صص ۲۰۵-۲۴۳.

۱۲. میر عرب، رضا. (۱۳۸۶). میزان آگاهی دانشجویان کارشناسی رشته‌های روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران از کارآفرینی در سال تحصیلی ۸۶-۸۵ و طراحی آموزشی جهت دانش‌افزایی آنها در زمینه کارآفرینی پایان نامه کارشناسی ارشد رشته برنامه ریزی آموزشی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران، ایران.

۱۳. یدالهی فارسی، جهانگیر و میرعرب رضی، رضا. (۱۳۸۸). بررسی ارائه برنامه درسی آموزش کارآفرینی در رشته علوم تربیتی. فصلنامه توسعه کارآفرینی. سال اول، شماره ۳، صص ۸۰-۶۱.

14. Colette, H and etal. (2005). Entrepreneurship education and training: can entrepreneurship be taught? PartII, journal of education training, Vol.47, NO.3.

15. Gibb, A. (2002). In pursuit of a new 'enterprise' and 'entrepreneurship' paradigm for learning creative destruction, new values, new ways of doing things and new combination of knowledge. International Journal of Management Reviews. 4(3), 233-269.

16. Matley, H. (2005a). "Entrepreneurship education in the United Kingdom business schools: conceptual, contextual and policy considerations", Journal of Small Business and Enterprise Development, Vol. 12 No. 4, pp. 627-43.

17. Mwasalwiba, E.S. (2008). Entrepreneurship education: a review of its objectives, teaching methods, and impact indicators. Education + Training Vol. 52 No. 1, pp. 20-47

18. Oyelola, O.T. (2013). Embedding entrepreneurship education in to curriculum- a case study of Yaba College of technology. Centre for Entrepreneurship Development, Yaba College of Technology.

A review of fundamental change document with emphasis on entrepreneurship curriculum

Abubaker Magham dost

Ph.D Student in Lesson Planning, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran

Abstract

The current period is a period of acceleration and speed, change and change. Changes in the present age have affected all aspects of life. Hence, a society adapted to change and competition at the global level will lead a skilled, expert, innovative, creative and self-assured human resource, and one way to achieve this goal is to educate people with an innovative spirit, creativity and Entrepreneurship is a major part of education for schools as an educational institution and schools are also in need of a suitable curriculum for achieving and realizing this. Therefore, in this preliminary preliminary study on Entrepreneurship, then the document is reviewed. The fundamental evolution of education is the extent to which entrepreneurship has been addressed and those cases were related to entrepreneurship (elements) are extracted and end up with that in mind, to provide the entrepreneurship curriculum elements.

Keywords: entrepreneurship, entrepreneurship curriculum, fundamental transformation document, curriculum elements
